ΑΘΛΗΣΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
Τεύχος 72, Τόμος 2 (2023) 83-90 • Ειδικό Αφιέρωμα στο Ποδόσφαιρο
http://ojs.staff.duth.gr/ojs/index.php/ExSoc

Ελληνικό Επαγγελματικό Ποδόσφαιρο και οπαδική βία: Ανεξέλεγκτοι χούλιγκαν ή αναποτελεσματικές πολιτικές;

Διαμαντής Μαστρογιαννάκης, Βαγγέλης Τζούκας
Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ
Η δημόσια συζήτηση για τα αίτια εκδήλωσης βίαιων επεισοδίων στα πλαίσια επαγγελματικών ποδοσφαιρικών αναμετρήσεων στην Ελλάδα επικεντρώνεται, περιορίζεται και αποδίδει σχεδόν αποκλειστικά τις συγκρούσεις στη δράση των οπαδών. Εάν η ύπαρξη τυπικών και άτυπων οπαδικών ομαδοποιήσεων που ενεργούν ανεξέλεγκτα τόσο τις ημέρες των αγώνων όσο και εκτός αθλητικού πλαισίου είναι αδιαμφισβήτητη, η παραδοχή ότι η εντυπωσιακή ανθεκτικότητα της οπαδικής βίας οφείλεται σε αυτές λειτουργεί σε μεγάλο βαθμό παραπλανητικά. Ουσιαστικά αποκρύπτει μία σειρά από δράσεις ή/και αδράνειες των οργάνων που εμπλέκονται στη χάραξη και στην εφαρμογή των πολιτικών αντιμετώπισης του φαινομένου.

Λέξεις κλειδιά: οπαδική βία- πολιτικές αντιμετώπισης- αναποτελεσματικότητα

Εισαγωγή

Εξετάζοντας κανείς το φαινόμενο της βίας στα πλαίσια αθλητικών εκδηλώσεων μπορεί να διακρίνει δύο βασικά γνωρίσματα: ένα εθνικό και ένα υπερεθνικό. Το πρώτο γνώρισμα σχετίζεται με την ακατάπαυστη εκδήλωση και τη διάχυση των επεισοδίων σε όλες τις αθλητικές εκδηλώσεις ομαδικών αθλημάτων, ανεξαρτήτου κατηγορίας στην Ελλάδα. Και ενώ οι συμπλοκές εξαπλώνονται στην Επικράτεια, εντός και εκτός γηπέδων παρουσιάζοντας μία ποσοτική αύξηση και μία ποιοτική μεταβολή, είναι αντιστρόφως ανάλογες, δηλαδή περιορισμένες, οι επιστημονικές μελέτες που έχουν εκπονηθεί αναφορικά με τα αίτια και τις πολιτικές αντιμετώπισής τους. Κοντολογίς, μολονότι ο «χουλιγκανισμός» εκδηλώνεται σε όλα τα επίπεδα και σχεδόν σε όλες τις αθλητικές συναντήσεις, μολονότι είμαστε αντιμέτωποι με ένα ανοδικό σπιράλ πλείστες φορές ανατροφοδοτούμενης βίας, το φαινόμενο παραμένει ένα ακαλλιέργητο ερευνητικό πεδίο στερώντας μας τη δυνατότητα για ενδελεχή μελέτη των αιτιών που συμβάλλουν στην εκδήλωση βίαιων συμπλοκών.

Το δεύτερο γνώρισμα συνίσταται στην αδυναμία διατύπωσης και υιοθέτησης ενός κοινά αποδεκτού ορισμού. Εδώ και πολύ καιρό έχουν επικρατήσει δύο έννοιες, οι οποίες λειτουργώντας ως «ετικέτες», ως «στίγματα», έχουν κυριαρχήσει στον δημοσιογραφικό λόγο. Η πρώτη έννοια, ο

Διεύθυνση αλληλογραφίας: Μαστρογιαννάκης Διαμαντής
Πασαλίδη 37
55132, Ν. Κατιρλί,Καλαμαριά
Θεσσαλονίκη
E-mail: mastrogiannakis.diamantis@ac.eap.gr

χουλιγκανισμός -και τα παράγωγά του σε ενικό ή πληθυντικό αριθμό είναι προϊόν δημοσιογραφικής έμπνευσης και αναπαριστά κοινωνικά υποκείμενα με εγγενή βίαιη ταυτότητα, εξ ου και οι συνήθης χαρακτηρισμοί, κτήνη, βάρβαροι κτλ, που παραπέμπουν σε ψυχοπαθολογικές προσωπικότητες, πολιτισμικά, αξιακά και ηθικά ξένες από το υπόλοιπο κοινωνικό σώμα (Hall, 1978; Tsoukala, 2004, 2008, 2009; Poulton 2007). Η δεύτερη έννοια, αυτή της οπαδικής βίας, λειτουργεί, σε πολύ μεγάλο βαθμό, με τρόπο στερεοτυπικό στο μέτρο που αναπαράγει την αντίληψη ότι τα φαινόμενα βίας στα πλαίσια αθλητικών εκδηλώσεων οφείλονται αποκλειστικά σε μέλη οπαδικών κοινοτήτων.

Αποκρύβονται κατ' αυτό τον τρόπο και, όχι απαραίτητα με πρόθεση, άλλες κρίσιμες παράμετροι που δύνανται να επηρεάσουν την εκδήλωση του φαινομένου όπως παραδείγματος χάρη η δράση ή η αδράνεια ή η αμέλεια των φορέων κοινωνικού ελέγχου, της αστυνομίας, των αθλητικών ομοσπονδιών, των ποδοσφαιρικών ανωνύμων εταιρειών κτλ.

Επ αυτού, τρία κομβικά συμβάντα που έλαβαν χώρα στα μέσα της δεκαετίας του 1980, στο Heysel[1] (37 νεκροί), στο Hillsborough[2] (96) και στο Bradford[3] (56) αποδόθηκαν αποκλειστικά στους οπαδούς και στη βίαιη συμπεριφορά τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα παραπάνω γεγονότα αποτέλεσαν το έναυσμα για την επιτάχυνση των πολιτικών αντιμετώπισης αφενός σε υπερεθνικό επίπεδο, με την υπογραφή της σύμβασης για την καταπολέμηση της βίας στους αθλητικούς χώρους αρχικά από το Συμβούλιο της Ευρώπης και στη συνέχεια και από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Tsoukala 2009): αφετέρου σε εθνικό, πρωτίστως στην Αγγλία, με την υιοθέτηση κυρίως κατασταλτικών μέτρων και τη σταδιακή διαμόρφωση αυτού που αποκαλείται κοινώς «βρετανικό μοντέλο» αντιμετώπισης και προβάλλεται ως το απόλυτο πρότυπο αποτελεσματικών πολιτικών ελέγχου της οπαδικής βίας.

Ωστόσο, όπως αποδείχθηκε στη συνέχεια τα μεν επεισόδια στο Heyzel οφείλονταν στον αναποτελεσματικό έλεγχο της δημόσιας τάξης και αποδόθηκαν τόσο στην ανεπάρκεια της βέλγικης αστυνομίας όσο και στην πλημμελή οργάνωση της αθλητικής εκδήλωσης από τη Βελγική Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου και την U.E.F.A (Govaert, Comeron, 1995). Αντίστοιχα, τα δε γεγονότα του Hillsborough οφείλονται στην απόφαση του επικεφαλής των αστυνομικών μέτρων να επιτρέψει την άναρχη είσοδο 2.000 φιλάθλων στο γήπεδο[4], ενώ αυτά του Bradford σχετίζονται με ζητήματα που αφορούν την ασφάλεια της αθλητικής εγκατάστασης.

Αντίθετα από ότι πιστεύεται, η έννοια της οπαδικής βίας ή κοινώς "χουλιγκανισμός", είναι σχεδόν αδύνατο να οριστεί καθώς δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος νομικός ορισμός (Falacho, 2001; Tsoukala, 2009; Mastrogiannakis, 2010). Πρόκειται ουσιαστικά για μία περιφραστική εννοιολόγηση στο βαθμό που τα κριτήρια που καθόριζαν το φαινόμενο ήταν μέχρι πρόσφατα χωρικά και χρονικά. Εξάλλου ο όρος «χουλιγκανισμός» έχει χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά για να

[1] Το 1985, πριν την έναρξη του τελικού πρωταθλητριών ομάδων Ευρώπης στο στάδιο Heysel των Βρυξελλών, σημειώθηκαν εκτεταμένα επεισόδια μεταξύ οπαδών που κατέληξαν στον θανάσιμο τραυματισμό τριάντα εννέα ατόμων.

[2] Το 1985, πενήντα έξι φίλαθλοι σκοτώθηκαν όταν εκδηλώθηκε πυρκαγιά στην κερκίδα των οργανωμένων οπαδών κατά τη διάρκεια της ποδοσφαιρικής αναμέτρησης. Παρόλο που το γεγονός δε δύναται να αποδοθεί στη βίαιη συμπεριφορά των "χούλιγκαν" αποτέλεσε, μεταξύ άλλων, το έναυσμα για την αυστηροποίηση των αστυνομικών μέτρων για τον έλεγχο των οπαδικών κοινοτήτων.

[3] Το 1989, στα πλαίσια του αγγλικού ποδοσφαιρικού πρωταθλήματος ενενήντα έξι φίλαθλοι ποδοπατήθηκαν κατά τη διάρκεια της συνάντησης

[4] Η βρετανική αστυνομία αναγνώρισε επίσημα τη λανθασμένη στρατηγική διαχείριση του πλήθους που προκάλεσε το θάνατο των οπαδών τριάντα τέσσερα χρόνια αργότερα. https://tvxs.gr/news/athlitika/agglia-i-astynomia-zita-syggnomi-gia-xilsmporo-34-xronia-met

αποδώσει συμβάντα σε αθλητικούς χώρους που δεν οφείλονται στη συμπεριφορά των οπαδών, όπως αυτά που προαναφέρθηκαν.

Όσον αφορά την Ελλάδα, μέχρι πρότινος η έννοια παρέπεμπε σε πράξεις που διώκονταν ποινικά εφόσον εκδηλώνονταν σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά τη λήξη αθλητικών εκδηλώσεων, και σε ένα συγκεκριμένο χώρο, μέσα ή στα πέριξ των αθλητικών εγκαταστάσεων. Ένα επίσης σημαντικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι ότι ενώ αρχικά δεν προβλεπόταν ειδική ποινική μεταχείριση των δραστών, σταδιακά καταγράφεται η διαφοροποίησή της προς το αυστηρότερο. Δηλαδή, η αυστηρότητα της ποινής δεν προσδιορίζεται από την πράξη αλλά τα κρίσιμα κριτήρια καθορισμού της ήταν ο χώρος και ο χρόνος τέλεσης. Με άλλα λόγια, όμοιες πράξεις έχουν διαφορετική ποινική αντιμετώπιση. Σημειωτέον δε ότι με τον πρόσφατο νόμο το χωρικό και χρονικό πλαίσιο καταργούνται και εφεξής κρίσιμο κριτήριο αποτελούν τα κίνητρα των δραστών, εάν αυτά δύνανται σύμφωνα με τα περιστατικά να προσδιοριστούν ως οπαδικά ή όχι.

Η πολυεπίπεδη χάραξη και εφαρμογή των πολιτικών αντιμετώπισης

Σχετικά με το ζήτημα της χάραξης των πολιτικών, αυτές χαράσσονται και αποφασίζονται σε τρία επίπεδα: έναν υπερεθνικό πολυεπίπεδο λαβύρινθο τυπικών και άτυπων οργάνων στον οποίο συμμετέχουν δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς όπως τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι ευρωπαϊκές αθλητικές ομοσπονδίες, κυρίως η UEFA, και σχετικά πρόσφατα κάποιες διεθνείς συλλογικότητες οπαδών των οποίων, βέβαια, η επιρροή στη λήψη αποφάσεων είναι αμελητέα. Πρόκειται για ένα ετερογενές σύνολο πολιτικών στελεχών, αστυνομικών υπηρεσιών, αθλητικών παραγόντων και οπαδών οι οποίοι με διαφορετικά κριτήρια, ανομοιογενείς μέριμνες και αντιλήψεις καθορίζουν το περιεχόμενο των απαντήσεων τόσο συλλογικά όσο και το κάθε όργανο ξεχωριστά σύμφωνα με το εύρος των αρμοδιοτήτων του .

Το δεύτερο επίπεδο είναι το διακρατικό. Σε αυτό περιλαμβάνονται οι πολιτικές αστυνομικής συνεργασίας όπως αυτή μεταξύ της ελληνικής και βρετανικής το 1997 όπου στα πλαίσια της αντιμετώπισης της τρομοκρατίας σε συνέχεια εντάχθηκε και εντατικοποιήθηκε η μεταφορά τεχνογνωσίας από την εμπερία της βρετανικής αστυνομίας στην αντιμετώπιση του φαινομένου (Mastrogiannakis, 2010). Η διακρατική συνεργασία εντατικοποιήθηκε από τα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 2000. Πλέον οι αρμόδιες για την αντιμετώπιση του χουλιγκανισμού υπηρεσίες της ελληνικής αστυνομίας συνεργάζονται με τις αντίστοιχες του εξωτερικού όταν ελληνικές ομάδες συμμετέχουν σε αθλητικές εκδηλώσεις στο εξωτερικό ή όταν ξένες ομάδες φιλοξενούνται σε ελληνικά γήπεδα.

Το τρίτο επίπεδο είναι το εθνικό, το οποίο είναι μεν δεσμευμένο, έχει τη νομική υποχρέωση να συμμορφωθεί στις πολιτικές που αποφασίζονται στο υπερεθνικό, διατηρεί ωστόσο μια σχετική αυτονομία που του επιτρέπει να προσαρμόζει τα εκάστοτε μέτρα ανάλογα με τις προτεραιότητες και τη συγκυρία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα έκφρασης της σχετικής αυτής αυτονομίας είναι το «ιδιώνυμο» η αυστηρότατη αυτή ποινή, το βαθύτατα αυτό κατασταλτικό μέτρο, το οποίο για συγκεκριμένο λόγο υιοθετήθηκε το 2006 και καταργήθηκε δύο χρόνια αργότερα διότι έγινε αντιληπτή η κατάφορη παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων των οπαδών. Η συζήτηση για την εκ νέου ενεργοποίηση του μέτρου επανήλθε πριν περίπου έναν χρόνο από την Κυβέρνηση και η δυστυχής συγκυρία της δολοφονίας του νεαρού στη Θεσσαλονίκη επιτάχυνε τη διαδικασία υιοθέτησής του, όπως επίσης και την περαιτέρω αυστηροποίηση της επιτήρησης και του ελέγχου των οπαδικών κοινοτήτων. Σύμφωνα με τα παραπάνω διαγράφεται μπροστά μας ένα σύνθετο και

πολυεπίπεδο παιχνίδι που αφορά τη χάραξη των πολιτικών αντιμετώπισης.

Το ζήτημα που ανακύπτει είναι τί ακριβώς διακυβεύεται με την εκδήλωση βίαιων επεισοδίων στα πλαίσια αθλητικών εκδηλώσεων; Ποιοι είναι οι κίνδυνοι και ποιες οι απειλές που σχετίζονται με τα βίαια επεισόδια; Με άλλα λόγια, σε τί σκοπεύουν να απαντήσουν οι πολιτικές αντιμετώπισης, σε τί είδους διακυβεύματα; Διακυβεύματα τα οποία δύνανται να χαρακτηριστούν και να κατηγοριοποιηθούν ως πρωτογενή στο μέτρο που είναι σε άμεση συνάφεια με την εκδήλωση επεισοδίων. Και εφόσον αναφερόμαστε σε μια συγκεκριμένη κατηγορία, τον επαγγελματικό αθλητισμό, θα μπορούσαμε να γενικεύσουμε και να διατυπώσουμε με σχετική βεβαιότητα ότι τα διακυβεύματα είναι κοινά ανεξαρτήτου αθλήματος ή χώρας.

Η πρώτη απάντηση είναι προφανής: στην τήρηση της δημόσιας τάξης, στην εξασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης και στην εγγύηση της ασφαλούς παρακολούθησης αθλητικών εκδηλώσεων. Δεύτερον, επειδή αναφερόμαστε στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο, υπάρχει αδιαμφισβήτητα ένα οικονομικό διακύβευμα, μία οικονομική παράμετρος, στο μέτρο που τα επεισόδια αποτελούν απειλή για τις εμπορικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τις αθλητικές εκδηλώσεις (εισιτήρια/τιμωρία έδρας, διαφημίσεις, τηλεοπτικά συμβόλαια κτλ). Επιπλέον, δε θα πρέπει να λησμονούνται οι οικονομικές ποινές που προβλέπονται στον κανονισμό του πρωταθλήματος. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σε τέσσερις ομάδες, ΠΑΟΚ, Παναθηναϊκός, ΑΕΚ και Ολυμπιακό κατά τη δεκαετία 2008-2019 επιβλήθηκαν οικονομικά πρόστιμα 10.071.350 ευρώ. Αφετέρου υπάρχουν διατάξεις που αναγνωρίζουν την αρμοδιότητα και επιτρέπουν στον εκάστοτε Υπουργό να καταλογίζει διοικητικά πρόστιμα στις επαγγελματικές ομάδες. Θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη και το οικονομικό σκέλος που σχετίζεται με την αποκατάσταση των υλικών ζημιών εντός και εκτός των γηπέδων.

Τέλος, υπάρχει μία συμβολική διάσταση που αφορά στη ρητορική που θεμελιώνεται στο αξίωμα ότι το ποδόσφαιρο είναι δεν εγγενώς βίαιο, ότι η βία είναι ξένη προς την αθλητική πρακτική, αξίωμα του οποίου η βασιμότητα δύσκολα θα μπορούσε να αμφισβητηθεί.

Ακολουθώντας τα προαναφερθέντα διαγράφεται ένα πρώτο πολυεπίπεδο, υπερεθνικό και εθνικό δαιδαλώδες δίκτυο που αφορά τη χάραξη των πολιτικών οι οποίες στοχεύουν στο να απαντήσουν στα πρωτογενή διακυβεύματα, αυτά που σχετίζονται με την εκδήλωση του φαινομένου. Ωστόσο, υπάρχει και ένα δεύτερο επίπεδο που αφορά στην εφαρμογή των πολιτικών, των διακυβευμάτων που σχετίζονται με την εφαρμογή τους και των συνεπειών των μέτρων αντιμετώπισης, αυτά που θα μπορούσαν να οριστούν ως δευτερογενή. Και η υπόθεση αναφορικά με τη διαιώνιση της βίας σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο οι φορείς που εμπλέκονται στις πολιτικές απαντούν στα δευτερογενή διακυβεύματα.

Για να καταστεί πιο σαφές το προαναφερθέν, θα αναφερθεί ενδεικτικά το ζήτημα της αστυνόμευσης και της ηλεκτρονικής επιτήρησης των οπαδών. Ελάχιστα πράγματα γνωρίζουμε παραδείγματος χάρη για τις στρατηγικές αστυνόμευσης και για τις γραφειοκρατικές διαδικασίες ελέγχου των επαγγελματικών αθλητικών εκδηλώσεων. Πώς σχεδιάζονται και πώς υλοποιούνται οι τακτικές ελέγχου των οπαδών; Δύνανται θα θεωρηθούν αίτιο ή/και παράγοντας εκδήλωσης και διαιώνισης των επεισοδίωνν; Ποιες υπηρεσίες εμπλέκονται, με ποιον τρόπο και ποιες συνέπειες έχει η εμπλοκή τους τόσο στην εκδήλωση του φαινομένου όσο και στις οπαδικές κοινότητες και το φίλαθλο κοινό;

Ένα δεύτερο ζήτημα είναι η ανάληψη του κόστους ελέγχου και επιτήρησης των οπαδών, δηλαδή σχετικά με το ποιος επωμίζεται το οικονομικό βάρος τόσο της κινητοποίησης των αστυνομικών υπαλλήλων όσο και της εγκατάστασης των ηλεκτρονικού συστήματος παρακολούθησης και του

ηλεκτρονικού εισιτηρίου.

Θα μπορούσε επίσης να εξεταστεί η ανυπαρξία απαντήσεων από τις επαγγελματικές ομάδες. Εκτός, βέβαια, εάν θεωρηθεί ως απάντηση η πρόσληψη οπαδών εν είδη προσωπικού ασφαλείας. Κάτι που προφανώς δεν συνιστά αποτελεσματικό μέτρο όπως προαναφέρθηκε σε μια δεκαετία επιβλήθηκαν πρόστιμα 10.000.000 ευρώ σε τέσσερις ομάδες, 1.000.000 ανά έτος, δηλαδή 250.000 ευρώ ανά ομάδα. Σε αυτά δεν υπολογίζονται η απώλεια εσόδων από τα εισιτήρια και τις πωλήσεις προϊόντων και υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της αθλητικής εκδήλωσης. Δηλαδή, αδιαμφισβήτητα επιτυχημένοι Έλληνες και ξένοι επιχειρηματίες δεν αντιδρούν σε ένα φαινόμενο που όχι μόνο δυσφημεί την ανώνυμη εταιρεία τους αλλά επιπλέον απομειώνει το οικονομικό τους κεφάλαιο;

Η αρχική υπόθεση προτείνει ότι για να γίνει κατανοητή η διαιώνιση του «χουλιγκανισμού» δεν αρκεί η τυπική εξέταση των απαντήσεων, μία εξέταση των κειμένων που ορίζουν τις πολιτικές αντιμετώπισης. Υποστηρίζεται ο ισχυρισμός ότι εάν δε μελετηθούν υπό το πρίσμα μιας διαχρονικής προοπτικής, τα παιχνίδια εξουσίας, τα οικονομικά παιχνίδια, οι συντεχνιακές λογικές, οι συμμαχίες και οι συγκρούσεις, οι γραφειοκρατικές πρακτικές και αγκυλώσεις και οι πολύπλευρες σχέσεις που διαπλέκονται μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, δε δύναται να γίνει εν μέρει κατανοητή η επιμονή και η ανθεκτικότητα του φαινομένου.

Είναι αποτελεσματικός ο βρετανικός τρόπος αντιμετώπισης του χουλιγκανισμού για την ελληνική περίπτωση;

Παρακολουθώντας κανείς τη συζήτηση στη δημόσια σφαίρα, κάθε φορά που ένα συμβάν θα μονοπωλήσει το ενδιαφέρον των ΜΜΕ και θα κυριαρχήσει στην πολιτική ρητορική, επανερχέται μετ’ επιτάσεως το επιχείρημα για την υιοθέτηση του βρετανικού μοντέλου αντιμετώπισης. Πρώτον, εάν κανείς προβεί σε μία συγκριτική προσέγγιση των απαντήσεων που ακολουθήθηκαν στη Μεγάλη Βρετανία και αυτών που τυπικά ισχύουν, δηλαδή τις νομοθετικές ρυθμίσεις, που ισχύουν στην Ελλάδα θα παρατηρήσει ελάχιστες και επουσιώδεις διαφορές. Δεύτερον, η αποτελεσματικότητα των βρετανικών απαντήσεων έχει έναν σκοπό και τον έχει επιτύχει: να μεταφέρει τα επεισόδια εκτός και μακριά από τα γήπεδα και να τα μετατρέψει, αποστειρώνοντάς τα, σε εμπορικά κέντρα. Αυτός ο τρόπος αντιμετώπισης έχει άμεση συνάφεια με έναν συγκεκριμένο ιδεολογικό προσανατολισμό, μία συγκεκριμένη ιδεολογική διαχείριση καθώς και με τις βαθύτατες δομικές αλλαγές του βρετανικού ποδοσφαίρου που έλαβαν χώρα στα τέλη τις δεκαετίας του 1980 και σχετίζονται αναντίρρητα με την άκρατη εμπορευματοποίησή του. Πρόκειται για ένα παράδειγμα αντιμετώπισης που διακρίνεται από τον βαθύτατα κατασταλτικό χαρακτήρα, με προληπτικές αστυνομικές στρατηγικές που κατακρίθηκαν, τόσο από τη βρετανική και όσο και από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, για την καταπάτηση των δημοκρατικών δικαιωμάτων των οπαδών (Armstrong, Hobbs 1994; Armstrong, Guilianotti, 1997; Tsoukala, 2001; Pearson, 2005). Επιπλέον, χαρακτηρίζεται από την πλήρη άρνηση αναγνώρισης κοινωνικοοικομικών αιτιών που οδηγούν τους οπαδούς να υιοθετήσουν βίαιες συμπεριφορές. Τρίτον, πρόκειται για ένα υψηλότατου οικονομικού κόστους υπόδειγμα αντιμετώπισης καθώς πέραν του ηλεκτρονικού εξοπλισμού που απαιτείται, αναγκαία συνθήκη είναι και ο εκσυγχρονισμός ή η κατασκευή νέων γηπεδικών εγκαταστάσεων. Τέταρτον, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η αντικατάσταση του κοινού. Η βρετανική στρατηγική αντιμετώπισης θεμελιώθηκε στο λανθασμένο αξίωμα ότι οι βίαιοι οπαδοί είναι ως επί το πλείστον νέοι και προέρχονται από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα της εργατικής τάξης. Η προσέλκυση ενός ανώτερου ηλικιακά κοινού, ενός κοινού ταξικά και οικονομικά υψηλότερου, ικανοποιούσε δύο στοχεύσεις: αφενός, εξυπηρετούσε τα οικονομικά συμφέροντα των

ομάδων στο μέτρο που εξασφάλιζε την προσέλκυση οπαδών ικανών να καταναλώσουν τις νέες υπηρεσίες και αγαθά που προσφέρονταν στα πλαίσια των αποστειρωμένων ποδοσφαιρικών αναμετρήσεων: αφετέρου η ιλιγγιώδης αύξηση των τιμών των εισιτηρίων, η υπερεμπορευματοποίηση του βρετανικού ποδοσφαίρου, λειτούργησε αποτρεπτικά και ουσιαστικά απέκλεισε τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα από την πρόσβαση στις αθλητικές εγκαταστάσεις.[5]

Η επίκληση των βρετανικών απαντήσεων ως πανάκεια για την αντιμετώπιση του χουλιγκανισμού στην Ελλάδα προτάσσει και ουσιαστικά νομιμοποιεί μια αυθαίρετη αναλογία: ότι παρ' όλες τις ιστορικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, οικονομικές, αθλητικές και άλλες διαφορές μεταξύ του βρετανικού και του ελληνικού σχηματισμού, τα αίτια είναι ομοιογενή. Η άκριτη όμως υιοθέτηση της παραπάνω ομογενοποιητικής συλλογιστικής προσπερνά και ουσιαστικά απογυμνώνει τα αίτια εκδήλωσης από το ευρύτερο και ιδιαίτερο υπόβαθρο του ελληνικού σχηματισμού, υπόβαθρο επί του οποίου εμφανίστηκε και διαιωνίζεται το συγκεκριμένο κοινωνικό φαινόμενο.

Οι μέχρι τώρα απαντήσεις για τον έλεγχο του «χουλιγκανισμού» στην Ελλάδα έχουν οδηγήσει στην υφιστάμενη συνθήκη: στην εκδήλωση επεισοδίων εντός του χρονικού και χωρικού πλαισίου αθλητικών συναντήσεων που σε μεγάλο βαθμό ελέγχονται και περιορίζονται: εκτός αθλητικού πλαισίου, σε ανεξέλεγκτες συμπλοκές σε χώρους και χρόνους όπου είναι αδύνατη η επιτήρηση και ο έλεγχος, με τα γνωστά τοις πάσι αποτελέσματα.

Δεδομένων των ανωτέρω, η επιμονή σε ένα «εισαγόμενο πρότυπο» αντιμετώπισης που δεν λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής περίπτωσης και έχει συγκεκριμένη στόχευση, δε μπορεί παρά να επιδεινώσει την εκδήλωση επεισοδίων μακριά από τους αγωνιστικούς χώρους καθιστώντας τα κατά αυτό τον τρόπο ανεξέλεγκτα.

Εάν οι ελληνικές πολιτικές πρέπει οπωσδήποτε να εμπνευστούν από κάποιο ξένο πρότυπο αντιμετώπισης, υπάρχουν τα παραδείγματα του Βελγίου, της Ολλανδίας και της Γερμανίας. Σε αυτές τις χώρες έγινε αντιληπτό και αποδεκτό ότι οι κατασταλτικές πολιτικές όχι μόνο δεν συμβάλλουν στον έλεγχο των επεισοδίων αλλά αντίθετα τα επιδεινώνουν. Ταυτόχρονα, κυριάρχησε η προσέγγιση ότι δεν πρόκειται για δράστες με ανορθολογική, ψυχοπαθολογική συμπεριφορά αλλά για νεαρούς σε ηλικία οπαδούς οι οποίοι έχουν αντιμετωπίσει ή/και αντιμετωπίζουν σοβαρά ζητήματα κοινωνικοποίησης, κοινωνικού αποκλεισμού, ασταθούς οικογενειακού και επαγγελματικού περιβάλλοντος και, κατά συνέπεια, χρήζουν υποστήριξης για να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο. Εκκινώντας από αυτή την οπτική, ήδη από τη δεκαετία του '80, θεσμοθετήθηκαν τα «fan projects», προγράμματα κοινωνικής πρόληψης κινητοποιώντας κοινωνικούς λειτουργούς, καθηγητές φυσικής αγωγής, ψυχολόγους και πανεπιστημιακά ερευνητικά κέντρα, θεμελιώνοντας μία στρατηγική αντιμετώπισης η οποία συνδυάζει την καταστολή και την κοινωνική πρόληψη (Comeron, 2001; Zimmerman, 2008; Winands, Grau, 2018). Μια στρατηγική που θα μπορούσε, δίχως αμφιβολία, να αποτελέσει πρότυπο για την ελληνική περίπτωση.

Η απουσία επαρκούς αριθμού επιστημονικών μελετών σχετικά με τα αίτια του χουλιγκανισμού περιορίζει σημαντικά τις δυνατότητες για την άμεση χάραξη κατάλληλα προσαρμοσμένων πολυεπίπεδων πολιτικών για την ελληνική περίπτωση. Πολιτικές οι οποίες, βασιζόμενες στην αρχή του σεβασμού των πολιτικών δικαιωμάτων, θα πρέπει αφενός να ακολουθούν τις επιταγές των υπερεθνικών θεσμών, αφετέρου να λαμβάνουν υπόψη τους και να απαντούν με τρόπο

[5]Για μία συνοπτική παρουσίαση των δομικών αλλαγών που μετασχημάτισαν το βρετανικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο παραπέμπουμε στον Williams (2013) σελ. 62-65

αποτελεσματικό στα ιδιαίτερα κοινωνικο-πολιτικά, οικονομικά και αθλητικά γνωρίσματα που συμβάλλουν στην εντυπωσιακή ανθεκτικότητα του φαινομένου στη χώρα.

Βιβλιογραφία

Armstrong,G. Hobbs, D. (1994). «Tackled from behind». Στο Giulianotti,R., Bonney,N. Hepworth M. (ed.). *Football Violence and Social Identity.* London: Routledge, pp. 196-228.

Ann strong, G., Giulianotti, R., (1997) (ed.). *Entering the field: New Perspectives on World Football.London:* Berg.

Armstrong, G., Guilianotii, R. (1997). «Legislators and Interprets: The Law and Football Hooligans». Στο Armstrong, G., Giulianotti, R. (ed.). *Entering the field: New Perspectives on World Football.London:* Berg.

Basson, J.C. (2001) (ed.) *Sport et Ordre Public.* Paris: La documentation franpaise.

Busset,T.,Jaccoud C., Dubey, J.P, Malatesta, D. (ed.), *Le football á 1'épreuve de la violence et de I 'extŕemisme.* Lausane: Antipodes.

Comeron,M. (2001). «Pour une gestion socio-préventive du hooliganisme». Στο Basson J.C. (ed.) *Sport et Ordre Public.* Paris: La documentation franchise, pp. 145-158.

Falacho,L. (2001). «Les mesures prises pour lutter contre le houliganisme à 1'épreuve des liberiés publiques». *Revue du Droit Public,* 2,419-445.

Giulianotti, R., Bonney, N., Hepworth, M. (1994) (ed.). *Football Violence and Social Identify.* London: Routledge

Govaert, S., Comeron, M. (1995). *Foot et violence: politique, stades et hooligans.* Bruxelles: De Boek.

Hall, S.(1978). «The treatment of football hooliganism in the press». Στο Ingham R., Hall S., Clarke S., Marsh, Donovan J., *Football hooliganism: the wider context.* London: Inter-Action Imprint, pp.15-36

Pearson, G. (2005). «Qualifying for Europe? The legitimacy of football banning orders on complaint one the principle of proportionality». *Entertainment and Sport Law Journal,* 3 (1), pp.1-10.

Poulton, E. (2005). «English Media Representation of football-related disorder: Brutal, Short-hand and Simplifying». *Sport in Society: Cultures, Media and Politics,* 1, 8, pp:27-47.

Tsoukala, A.(2004). «La construction médiatique de la figure du hooligan dans la presse franpaise» . Στο Société de Sociologie du Sport de Langue Franpaise, *Dispositions et pratiques sportives. Débats actuels en sociologie du sport,* Paris: L'Harmattan, pp. 345-360.

Tsoukala, A. (2008). «Boundary creating process and the social construction of threat». *Alternatives. Global, Local Political,* 33 (2), pp.137-152.

Tsoukala, A. (2009). *Football Hooliganism in Europe: Security and Civil Liberties in the Balance.* London: Palgrave Macmillan.

Williams,!. (2013). «Είμαστε παράξενοι και το ξέρουμε. Αθλητικός οπαδισμός σοτν 21ο αιώνα». Στο Ζαϊμάκης, Ε, Κοταρίδης,Ν. (επ.), *Ποδόσφαιρο και κοινότητες και κοινότητες οπαδών. Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητες,* Πλέθρον: Αθήνα, σελ.59-85.

Winands,M., Grau,A. (2018). «Socio-educational work with football fans in Germany: principles, practice and conflicts». *Soccer and Society,* 19 (7), pp. 1007-1023.

Zimmerman, D. (2008). «Le fan coaching, un travail socio-pédagogique dans le milieu des supporters». Στο Busset,T.,Jaccoud,C., Dubey, J.P, Malatesta, D.(ed.), *Le football à 1'épreuve de la violence et de I 'extŕemisme.* Lausane: Antipodes, pp.273-295.

EXERCISE & SOCIETY
JOURNAL OF SPORTS SCIENCE
Volume 72, Issue 2 (2023) 83-90 • Special Issue on Football
http://ojs.staff.duth.gr/ojs/index.php/ExSoc

Greek Professional Football and fan violence: Uncontrolled hooligans or ineffective policies?

Diamantis Mastrogiannakis, Vaggelis Tzoukas
Collaborating Educational Staff of the Hellenic Open University, School of Social Sciences

ABSTRACT

The public debate on the causes of violent incidents in the context of professional football matches in Greece is focused, limited and almost exclusively attributes the conflicts to the action of fans. If the existence of formal and informal fan groups acting out of control both on match days and outside the sporting context is undisputed, the assumption that the remarkable resilience of fan violence is due to them is largely misleading. Essentially, it hides a series of actions and/or inactions of the bodies involved in drawing up and implementing the policies to deal with the phenomenon.

Key words: football related violence- counter hooligan policies-inefficiency

Corresponding address: Mastrogiannakis Diamantis
Pasalidi 37
55132, N. Katirli, Kalamaria
Thessaloniki
E-mail: mastrogiannakis.diamantis@ac.eap.gr